

8. Na gornjoj strani i na njuški oštećena rabljena zemljana svjetiljka, 0·132 d., 0·045 vis. sa pečatom:

T R A N Q V I

9. Bronsana šarnirfibula, 0·05 duga, sa uskim narovašenim proveslom, širokom pločicom na glavi i krugljicom na nogi. Kao što obično kod predmeta iz Kupe kod Siska nema na njoj patine, te se sjaji u svojoj originalnoj zlatu naličnoj boji. Na prednjoj pločici u polukrugu tvornički pečat:

P · V A L E R

10. Drugi posve sličan komad 0·052 d., s kojega je krugljica spala. Pečat ponešto nejasan:

◁ **ARVILVS** sic

11. Tučana 0·129 duga kirurzijska sprava; na jednoj strani ima odeblju sondu, a na drugoj usku ligulu. U kašiki ligule sićušni tvorničarski pečat:

C A R · A N T I ◦

12. Ovalna olovna pločica (0·013 × 0·012), valjda sa prstena, sa relijefnim napisom:

M A 3 I
M O V

13. Okrugla pločica za igranje (tessera lusoria) od kosti. Promjer 0·026, 0·0025 debela. Na jednoj strani joj je guka (umbo), a na drugoj broj

V III I

Rimska cesta iz Dubice u Sisak.

Uz seosku cestu, jedno $\frac{1}{4}$ sata zapadno od sela Baćina (upr. općina Dubica), već je od dulje vremena iz zemlje virio velik kamen. Slučajno opazi na njemu koncem ožujka 1895 jedan seljak, prolazeći kraj njega, nekoliko slova, a to ga potakne, da cijeli kamen otkopa. Seljaci u misli, da se u kamenu skriva kakovo blago, razbiše ga na dva komada. Na sreću je za to našašće doznao g. Mišo Mutavgjić, trgovac i muzejski povjerenik u Dubici, koji je napis prepisao i prijepis dostavio ravnateljstvu arheološkog odjela narodnoga muzeja. Ovo je odmah prepoznalo, da je to rimski miljokaz, pa je g. Mutavgjića zamolilo, da ga pošalje u Zagreb, što je isti sa hvale vrijednom pripravnosću odmah učinio. Miljokaz (sl. 94 br. 1.) je 2·00 m. dug i 0·48 m. širok zaobljen i surovo otesan stup od pješćenjaka, koji se kamen lomi u kamenolomima dubičke okolice. Na donjoj

je strani oko 0·50 dug odeblji nastavak, koji je stoga načinjen, da se kamen može čvršće u zemlju zasaditi. Napis glasi:

**D N FLAVIO VALERIO
SEVERO NOBILISSIMO
CAESARE
MP XXXIIII**

= D(omino) n(ostro) Flavio Valerio Severo nobili[ssi]mo
Caesare. M(ilia) p(assuum) XXXIIII.

Miljokaz je bio 34. od Siska, što posvema odgovara faktičnoj udaljenosti od po prilici 50 km. (34 m. p. = 50·37 km.).

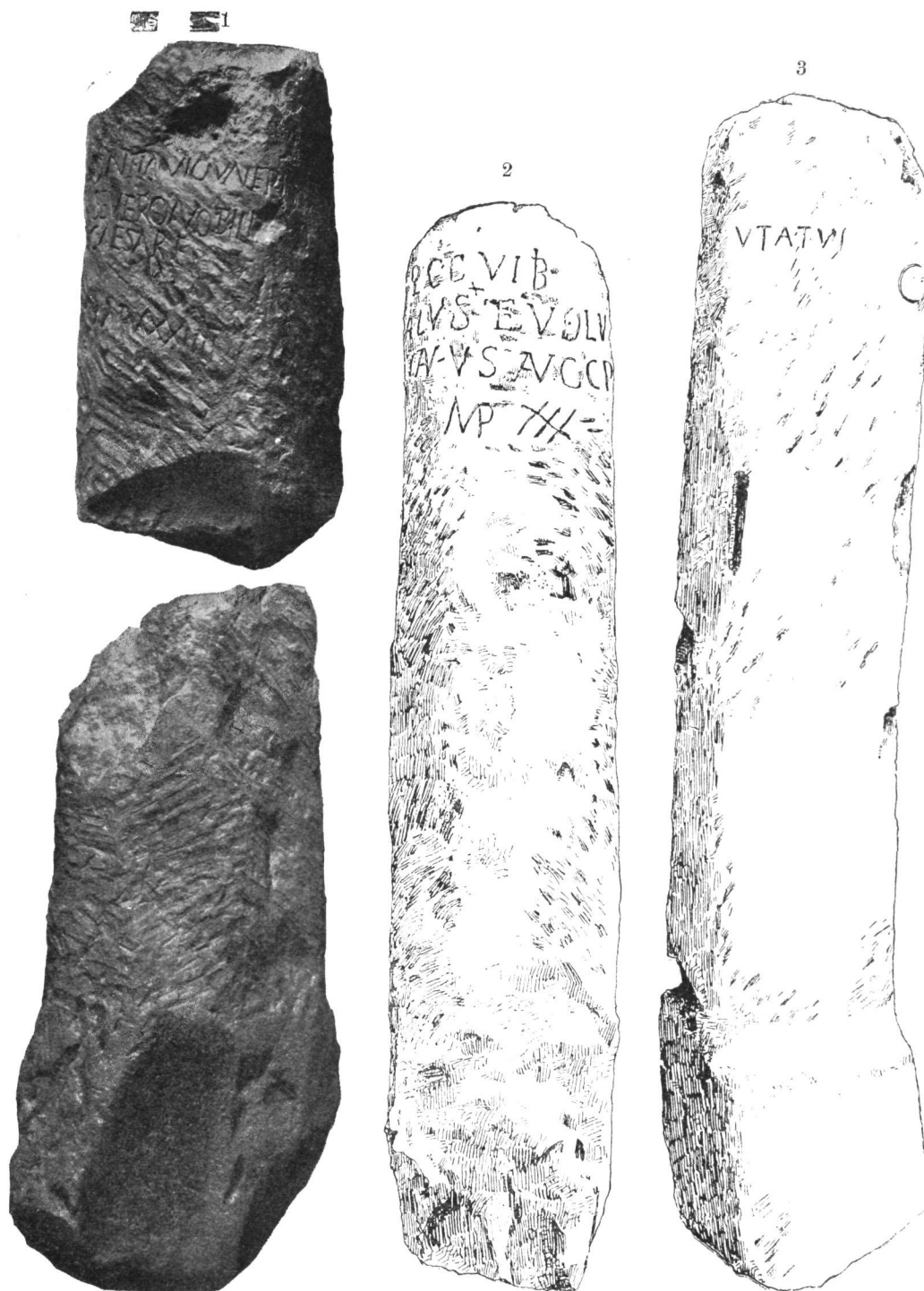
Kratko vrijeme iza toga javio mi je isti g. Mutavgjić, da je doznao i za drugi miljokaz. To mi je dalo povoda, da sam odem u Dubicu, da rimsku cestu konstatujem. Miljokaz se je nalazio pod kućarom Bunjevčeve kuće u Baćinu kbr. 11. Našao ga je bio neki Milanković u Potocima između Baćina i Slabinje, u šikari, koja spada pod selo Slabinju. Nema sumnje, da to nije bilo njegovo prvobitno mjesto. Negda je on bio dalje gore na rimskoj cesti, pa se je s nje, kada se je srušio, otkotrljao duboko dole u guduru Potoci. Miljokaz (Sl. 94. br. 2.) je od pješčenjaka, surovo otesan, bez debljega nastavka na donjoj strani, koji je odbit; visok je 1·90, širok 0·45. Bio je 33. na cesti od Siska (33 m. p. = 48·89 km.) Sada se također nalazi u narodnom muzeju. Napis glasi:

**IMP · CC VI B
sic GALVS · E VOLV
SI A / VS · AVGG PP
sic M MP ~~XX~~ = _**

= Imp(eratores) c(aesares) Vibi(i) Gal(l)us et Volusianus
aug(usti) p(atres) p(atriciae). M(ilia) p(assuum) XXXIII.

U tekstu napisa dvije su pogrješke, jedna u pisanju imena cara Galla sa jednim **L** mjesto sa dva, a druga u podvostručenju slova **M** od milia u 4 retku. U broju su desetice u spoju pisane, a jedinice horizontalno jedna ispod druge; treća je nešto podalje od ostalih dviju.

Na šetnji sa vrijednim povjerenikom Mutavgjićem otkrio sam na dubičkom katoličkom groblju kraj ulaznih vrata u kapelu crveno bojadisan, 0·74 visok stup (sl. 95.) od pješčenjaka, gore izdubljen, da može služiti kao posuda za svetu vodu. Pod njim se je nalazio također izdubljen drugi komad od istoga stupa, visok 0·24. Na većemu sam stupu opazio napis, koji je dokazao moju slutnju, da je i to ulomak miljokaza sa iste ceste. Stup, koji ima promjer od 0·40, na desnoj je strani ponešto otklesan, te stoga retci na koncu nisu potpuni. Kao izhodište ceste naročito se spominje Siscia. Broj rimskih milja nije potpuno sačuvan, ali se čini kao da je bio veći od 40. Dubičko groblje se je moralo nalaziti između 40. i 41. miljokaza, te je po tomu vjerojatno, da je kamen iz blizine donešen.

Sl. 94. Rimski miljokazi iz Bačina kod Dubice ($\frac{1}{12}$ nar. vel.).

Kamen se nalazi kao dar velečasnog g. Antuna Justitza, dubičkoga župnika, u narodnom muzeju. Napis glasi:

PRO FELICITATE
NORVM NOSTR
VALENTINIAN ET
AVGG A SISCI
5 P X III V

Pro felicitate [domi]norum nostr[orum] Valentinian(i) et [Valentis] aug(ustorum). A Sisci[a] [m(ilia)] p(assuum) X...

Četvrti miljokaz (sl. 94. br. 3.) sa ceste iz Siska u Dubicu našao je g. 1897 g. Mutavgjić kod jednoga seljaka u Baćinu, koji ga je poslije nekoga nećkanja uz primjerenu odštetu narodnom muzeju odstupio. I taj je stup od pješčenjaka, 218 visok 0.47 širok. Dole ima četverouglast 0.50 visok nastavak, da se može čvršće u zemlju zasaditi. Već je g. Mutavgjić opazio, da je napis sa kamena još u staro doba otklesan. To se je u rimsko doba događalo sa imenima careva, koji su bili veoma omraženi, pa su im iza smrti uspomenu prokleli, kipove rušili, a imena sa pisanih spomenika brisali. Na koncu 4. retka našega spomenika sasna se jasno raspoznaje riječca et, te po tomu smijemo zaključivati, da su na kamenu bila zapisana dva imena, i to po svoj prilici od oca i sina, koji su obojica bili damnatae memoriae. Kako se je i jedan i drugi zvao C(aius), to pomišljam, da su to bili C. Julius Verus Maximinus i njegov sin C. Julius Verus Maximus, koji su rimskom državom vladali 235—238 posl. Kr., a to proizlazi i iz ostataka od slova, koja se u prijepisu nisu dala podpuno označiti. Napis se ima čitati:

Sl. 95. Rimski miljokaz iz Dubice (1/14 n. 2 v.).

I M ! ! ! ! !
C I ! ! V ! ! ! ! ! N !
P I ! ! I ! ! ! ! A ! ! !
T P ! ! ! ! ! P ! ! ! ! ! E
5 C ! ! ! ! ! ! ! ! ! ! !
! ! ! ! ! E C ! ! S

= (?) Im [p(eratori) caes(ari)] C(aius) [Jul(io)] V[ero Maximin(o)] p[ro] felici aug(usto) p(ontifici) m(aximo)] t(ribunicia) [p(otes-tate) co(n)s(uli) p]r[oc]o(n)s(uli) p(at)ri p(at)riae]] et C(aius) [Ju-l(io) Vero Maximo no]b(ilissimo) c[ae]s(ari)...

Lijevo od toga napisa uklesana je riječ

V T A T V S

kojoj se tumačenja ne bi mogao dosjetiti.

Od ova četiri miljokaza, koje sam ovdje opisao, našao se je Severov povaljen, ali još na svom prvobitnom mjestu, pa udaljenost od Siska (34 m p. = 50·37 km.) baš na dlaku odgovara faktičnoj udaljenosti. Miljokaz Galla i Volusijana bio se je još u davno doba otkotrljao sa ceste u guduru, a ostala dva su već prije odvežena sa svoga mjesta, pa se ne zna, gdje su negda stajali. Stara rimska cesta, koju su oni označivali, još i danas je u porabi. To je seoska cesta, koja vodi kosom brežuljaka iz Dubice preko Baćina, Utolice i Meminske¹ prama Sisku.² Rimljani su se dakle gradeći cestu uklanjali svaki čas poplavljenoj ravnici uz desnu obalu Save, koju protiču Sunja i njezini pritoci. To je zemljište dakle u rimsko doba valjda bilo nenaseljeno, a sela su se nalazila na brežuljcima. Cesta još je danas prilično dobro uporabiva. Gdje ju je voda razderala, raspoznaje se odebela naslaga šljunka. U literaturi se cesta navodi samo na Peutingerovoj tabli, ali na nesreću je ispala oznaka udaljenosti od Siscije do slijedećega mjesta „Ad Praetorium“, koje je valjda bilo u Bosnoj. Kada se je cesta gradila ne znamo, ali iz napisa na našim miljokazima vidimo, da se je valjda popravljala za careva Galla i Volusijana (251—253.), Flavija Severa dok je bio Caesar (305—306.) i Valentinijana I. i Valensa (364—375.), a možda i za Maxima i Maxima (235—238.).³ Nadati se je, da će se moći cijeli njezin tečaj sigurno ustanoviti, a možebiti dobiti i podaci za njezinu historiju.

Kerestinec (kotar Samobor).

Prije više godina naišlo se je kod Kerestincea, po prilici jedan kilometar zapadno od kote 143 karte generalnoga štopa na više rimskih grobova, a na jednom od njih našao se je velik nadgrobni spomenik sa napisom i reljefima. Na sitnije predmete, koji su se tom prilikom pojavili, nije se pazilo, te se isti ili nisu pobrali, ili su se pogubili. Ploča sa napisom dulje je vremena služila kao most preko jednoga šamca na vlastelinskom zemljištu u Kalinovici, dok ju nije godine 1896 sadanji vlastelin g. Mirko Fabiančić narodnom muzeju darovao.

Napis je uklesan na veoma nepravilno otesanoj, 1·53 m. visokoj, 0·68 m. širokoj i 0·22

Sl. 96. Nadgrobni spomenik iz Kerestincea (1/17 nar. vel.).

¹ Kukuljević (Rad XXIII. str. 127) spominje trag rimske ceste u Memincu (sic!), ali mi nije poznato, odakle ima taj podatak i na kakovo se našašće odnosi.

² Ovoj će cesti pripadati valjda onaj potez između Moštance i Mošćenice, koji je na

karti generalnog štopa označen kao „Römerstrasse“.

³ Moguće je u ostalom, da se imena careva na miljokazima ne odnose svaki put na gradnje ili popravljjanje dotičnih cesta, nego da su to samo neka vrsta počasnih spomenika.

debeloj ploči od vapnenjaka, koja je negda valjda uspravno bila usađena na grobu, kojemu je spadala. Gore, dole i na desnoj strani je okrhana, a i površina njezina je mnogo trpila, tako da je jedna figura i velik dio napisa posvema propao. Gornju polovicu zapremaju, u dva dijelomice odijeljena reda, tri veoma slabo izvedena napred okrenuta odjevena čovječja lika u ploherezbi, koji su tako rasporedani, da gornji 0.35 visoki lik stoji iznad razmaka, koji se nalazi između oba donja 0.40 visoka lika. Noge onoga gornjega lika u ostalom zasižu i u donji pojas, te dopiru po prilici do visine ramena donjih figura. Čini se, da je donji lik lijevo odrasla muška osoba, a gornji bi valjda imao prikazivati dječaka. Odrasla figura desno po svoj će prilici biti supruga svojega susjeda, u kojemu valjda imamo da prepoznamo samog dedikanta Poncija. S obje strane gornjega lika urezana su slova M(anibus) D(iis), zabilježena dakle baš obratnim redom, nego što je to inače bio običaj. Napis je gore i sa strana sa tri crte zaokviren, ali žalibože veoma slabo sačuvan, tako da se samo može raspoznati, dotično nadopuniti: Pontius pos(u)it sibi [e]t co[(n)iu]g[i]e(t?) M(arco?) C.... a...

Blizu groblja, gdje se je ovaj spomenik našao, prolazila je negda rimska cesta iz Neviouduna (Krško) u Kranjskoj u Sisak. Kakovo je rimsko mjesto u blizini Kerestince ležalo za sada se ne može ustanoviti.

Zagreb i njegova okolica.

Okolica glavnoga grada Zagreba kao da je u rimsko doba bila prilično dobro naseljena. Od Vrabča i Stenjevcu do Vukomerca već se je na više mjesta naišlo na tragove rimskih naselbina, koje su valjda sve spadale na poznatu nam oveću općinu (respublica) Andautoniju (danas Ščitarjevo). Da samo ostanemo na lijevom brijegu Save, evo nam rimske naselbine u Stenjevcu, gdje se je u vrtu

Sl. 97. Rimski kipić od kamena iz Jablanovca blizu Bistre ($\frac{1}{10}$ nar. vel.).

velečasnog g. župnika Ivančana našlo rimsko groblje iz I. i II. vijeka poslije Krista, koje je dijelomice na trošak hrvatskog arheološkog društva pretraženo, i temeljni zidovi rimskih kuća, koje g. Ivančan pretražuje. Na tragove rimske kulture naišlo se u kamenolomu kod Vrabča, iz Crne vode ispod Sljemena priopćujem ovdje rimski zavjetni napis, iz Čučerja je već odavna poznat kamen sa napisom, koji je imao svoju posebnu historiju, jer su seljaci mislili, da su na njemu zapisana njihova privilegija. Iz Vugrovcu i iz Jablanca (župa Bistra), dobio je narodni muzej u novije doba po jedan rimski kip od kamena, a našlo se je rimskih starina još i u Vukomeru, Resniku, Kašini i u Zagrebu. Tako se je n. pr. u Petrinjskoj ulici našla mramorna glava sa portretnim crtama, koje veoma sjećaju na rimskog cara Hadrijana (u narodnom muzeju). Pojedini rimski novei, većinom iz IV. vijeka, našli su se: na Zrinjskom trgu, kada se je kopao temelj palače sudbenog stola (Hadrianus), na sajmištu, u Tuškancu (u vrtu pokojnog

Luje Hrvojića), u Opatičkoj ulici, u Opatovini (kada se je kopao temelj pučke kuhinje), na Dolcu, na Ribnjaku i u Novoj vesi (u vrtu pokojnog Martina Šege). Nedavno se je našao na Griču i bizantski bakren novac VI. vijeka (Justinus II. i Sofija), koji je g. prof. Beyer darovao narodnom muzeju.

Za sada ću ovdje objelodaniti samo dva spomenika, jedan kip iz Jablanca i kamen s napisom iz Crne vode. Prošle je godine velečasni g. Lj. Ivančan, župnik stenjevački darovao narodnom muzeju 0'53 visok, torzo sjedećega kipa od vapnenjaka (sl. 97.). Našao ga je mlinar Bertak, kada je čistio korito gorskoga potoka Kutice blizu sela Jablanovca u bistranskoj župi, u dubljini od 4 m., kada je Kutica negdje u ljetu 1897 odplavila zemlju sa onoga mjesta, gdje je kip ležao. Prikazuje mušku figuru, sjedeću na poluvaljkastom kamenu, koji ima da zastupa prijestolje. Gornji je dio tijela gol, a na donjem se raspoznaje nabran himation, koji kao da je u pojasu vezan. Na nogama se raspoznaje oputa od sandala. Od figure fali gornja polovica prsiju sa obije ruke i glavom. Samo se je sačuvala na lijevo bedro prislonjena lijeva ruka, koja drži zdjelicu za primanje žrtava. U svakom pogledu veoma surova radnja, koja prkosi svim zakonima anatomije i naravi. Kip po svoj prilici potječe iz kakova rimskoga hrama ili svetišta, koje se je negdje u blizini moralo nalaziti. Pomisao, da bi figura mogla prikazivati Jupitra, imala bi dosta vjerojatnosti.

Gospodin Antun Jagatić, građanin zagrebački, priopćio je 1. srpnja 1896. ravnateljstvu arheološkog odjela narodnog muzeja, da su radnici u kamenolomu posjednika Stjepana Spička u Crnoj vodi (opć. Sesvete) ispod zagrebačke gore našli rimski spomenik sa napisom. Ravnateljstvo je odmah poslalo prof. Josipa Purića na lice mjesta, koji je konstatovao, da je spomenik nađen po prilici jedan metar duboko u zemlji među hrpom drugog netesanog kamenja; tragova kakovoj zgradi na tomu mjestu danas više da nema. Stoga je moguće, da je kamen negda donešen sa drugog kojeg mjesta iz blizine, gdje se je u rimsko doba dizao hram ili bilo svetište, posvećeno bogu Jupitru. Posredovanjem kr. kotarske oblasti u Zagrebu i poglavarstva sesvetske občine u Maksimiru došao je kamen u narodni muzej.

Spomenik (sl. 98.), koji je istesan iz pješčenjaka, ima obični oblik rimskih žrtvenika (ara). Visina mu je 0'89 a širok je 0'37, dubok 0'24. Po obliku slova spadao bi u III. ili IV. stoljeće poslije Krista. Napis glasi: I(o vi) o(ptimo) m(aximo). Lucilius Sextus v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito), te veli, da je neki Lucilije Seksto ispunio svoj zavjet Jupitru, najboljem i najvećem bogu.

Sl. 98. Žrtvenik, posvećen Jupitru. Iz Crne vode kod Zagreba ($\frac{1}{15}$ nar. vel.).

Mihaljekov Jarek kod Krapine.

Koliko se dosele znade, kao da je danas toli prenapučeno hrvatsko Zagorje u rimsko doba imalo veoma malo žiteljstva. Rimski barem živalj ovdje nije

Sl. 99. Rimski žrtvenik sa napisom iz Mihaljkova jarka kod Krapine ($\frac{1}{18}$ nar. vel.).

Verone Šimunić, koje se nalazi u neposrednoj blizini njezine kuće u Mihaljkovu Jarku, na jednom mjestu plug nasijeda na veći kamen. Da se ta zaprjeka ukloni, otkopaše ljudi na onom mjestu zemlju, te tom prigodom izvadiše dva velika bogu Jupiteru posvećena rimska žrtvenika od pješćenjaka, koji su u zemlji povaljeno ležali, i to tako, da su plohe, na kojima se nalazi napis, bile dole okrenute. To je kamenje Šimunićka prodala Barici Krsnik, a od ove sam oba komada otkupio za narodni muzej, gdje se sada nalaze.

Iz pripovijedanja seljaka dalo bi se nagađati, da su ti žrtvenici nađeni doduše povaljeni, ali in situ u jednom Jupiteru posvećenom svetištu, koje je bilo ograđeno okolnim zidom, sagrađenim od nepravilnog kamenja. Seljaci su mi naime pripovijedali, da u stanovitim ravnim potezima na Šimunićkinjoj i susjednim njivama ima u zemlji fundamenata. Na temelje razvaljena hrama po mojem se sudu u tom slučaju ne će smjeti pomišljati, jer ne vjerujem, da je u tom zabitnom mjestancu, koje je ležalo reć bi na periferiji rimske kulture, mogao biti hram takovih dimenzija, kako bi se po označenim mi potezima morao konstruisati. O istinitosti tvrdnje se nisam

mogao biti osobito jak, jer se je u Zagorju dosele našlo veoma malo spomenika rimskog vremena. Do nedavna je bio poznat jedan jedini rimski nadgrobni napis iz Lobora (CIL III. 4114), koji se sada nalazi u narodnom muzeju. Da li se igdje još po Zagorju nailazi na druge rimske spomenike i gdje, nisam mogao doznati. Nedavno se je međutim učinilo jedno našašće, koje je doprinijelo dokaz, da je rimska kultura negda doprla i u za onda zabitnu okolicu naše stare Krapine.

Koncem srpnja 1895 javio je sada već pokojni g. Ljudevit Sartori, podarhidakon i župnik krapinski, jugoslavenskoj akademiji, da su se u Mihaljkovom Jarku kraj Krapine našla dva kamena sa napisom. Akademija je taj dopis predala ravnateljstvu arheološkog odjela narodnog muzeja na daljnje uredovanje. Iz jedne sam opaske u Sartorijevu listu nagađao, da bi to kamenje moglo biti rimsko, a to mi je dalo povoda, da osobno odem u Krapinu, kako bi uzmogao, da stvar pobliže ispitam. Tu sam ustanovio slijedeće: Već dulje se je vremena opažalo, da kod oranja na zemljištu

Sl. 100. Rimski žrtvenik sa napisom iz Mihaljkova jarka kod Krapine ($\frac{1}{22}$ nar. vel.).

mogao sâm osvjedočiti, jer je njiva, kada sam bio u Mihaljkovom Jarku, stajala pod kulturom.

Od ovih žrtvenika, koji su oba od pješčenjaka, jedan (Sl. 99.) je 1·31 m. visok, 0·46 širok i 0·25 debeo. Napis glasi: I(ovi) o(ptimo) m(aximo). T(itus) Accius Severus, b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito). Ispod napisa nalazi se bršljanov listić, koji na starim spomenicima veoma često zastupa rastavnu točku.

Drugi je žrtvenik (Sl. 100.) nešto veći (vis. 1·56, šir. 0·52, deblj. 0·27), ali mu je napis dosta izlizan. Napis njegov glasi: I(ovi) o(ptimo) m(aximo). M(arcus) Ulp(ius) Placidinus b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) Ti(berii) Silani co(n)s(ularis) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito). Ovaj je napis stoga zanimiviji od predašnjega, što nam navodi ime jednog provincijalnog namjesnika, koji je došao u opće nepoznat. Kako je napis zapisan po prilici u III. vijeku posl. Kr., to taj Tiberius Silanus može biti identičan sa Junijem Silanom, koji se k 26. lipnju 238 spominje kao consul suffectus,¹ ili sa onim Silanom, koji je u prosincu nepoznate godine, po prilici na koncu drugog stoljeća, bio sa nekim M. Sergijem consul suffectus.² U kojoj je provinciji Tiberius Silanus bio namjesnikom, iz našega napisa ne doznajemo, ali je vjerojatno, da je on to bio u gornjoj Panoniji i to nekako prije sredine trećega stoljeća. Kakove su funkcije izvršavali beneficiarii consulares, za koje se u nekim napisima spominje, da su bili na stanovitim točkama štacijonirani, nije posvema sigurno, ali je vjerojatno, da im je bila pojerena sigurnosna služba.³ Takova žandarmerijska postaja nalazila se je valjda i u Mihaljkovom Jarku.

Valjda iz istoga svetišta potječe i jedan žrtvenik, koji je uzidan u uglu ispod kuće Imbre Malarića u Polju kbr. 9. Nalazi se tamo već preko 50 godina, a navodno je donešen sa istoga mjesta, ali s brijega. Da li ima na kamenu kakov napis, ne može se viditi.

Prečac (općina Bregi, kotar Dugoselo).

Kada se je g. 1898. uređivao potok Črnac, naišlo se u samom potočnom koritu nedaleko sela na dvije rimske zemljane lampe, koje je narodno-gospodarstveni odsjek unutarnjeg odjela kr. zemaljske vlade predao narodnom muzeju na pohranu. Ove lampe imaju u drugom i trećem stoljeću poslije Krista obični oblik. Veća (duljina 0·10, najveća širina 0·065, visina 0·033), na kojoj se jasno opažaju tragovi porabe, ima na donjoj strani pečat

C E R I A L S

¹ Borghesi Oeuvres 5, 226.

³ Hirschfeld u Sitzungsberichte der kgl. preuss.

² Mèl. d' arch. et d' hist. publ. par l'école fr. de Rome XII (1892) p. 42.

Akad. d. Wiss. 1891. str. 863.

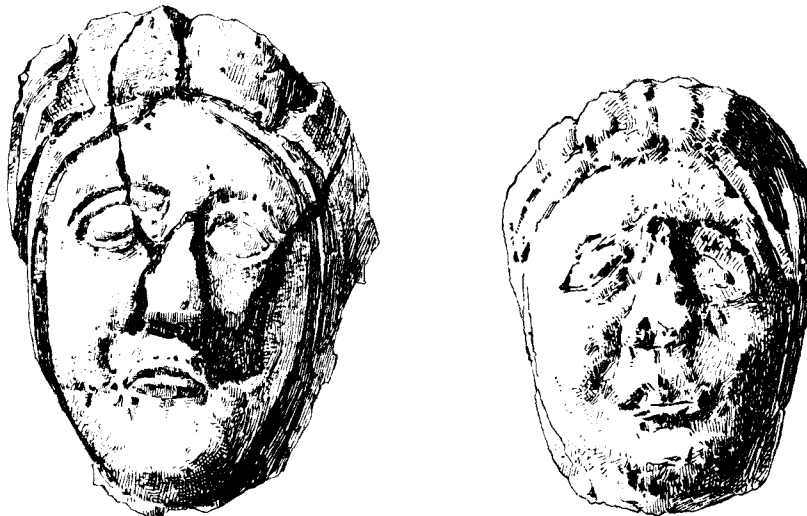
Na manjoj (duljina 0·082, najveća širina 0·06, visina 0·024) nalazi se pečat

S E X T I

koji se je pomaknuo, kada ga se otiskavalo, tako da se ispod jasnog otiska opaža još i drugi nejasan.

Treštanovci (opć. Jakšić, kotar Požega).

Koncem listopada 1898 dao je g. Milan Turković, vlastelin kutjevački, kopati na nekim mjestima u treštanovačkom ataru, gdje su tragovi rimske kul-

Sl. 101. i 102. Glave sa nadgrobnog spomenika iz Treštanovaca ($\frac{1}{3}$ nar. vel.).

ture bili već odavna poznati.¹ Uspjeh ovih radnja, oko kojih se je mnogo trudio prečasní g. Kosta Mešterović, paroh u Treštanovcima, bio je prilično povoljan. Naišlo se je na temelje od više zgrada, od kojih je g. Turković majstorski izveden nacrt narodnom muzeju darovao, a našlo se je i nešto manjih predmeta, među kojima i 8 komada rimskih bakrenih novaca (1 Voluzijanov za Viminacium, 1 od Konstantina Velikoga, 3 od Konstancija II, 1 od Jovijana i 2 od Valensa), po kojima se može zaključivati, da se je na tomu mjestu barem od sredine III. do pod konac IV. vijeka posl. Kr. stanovalo. Odavle potječu i dvije surovo izvedene i veoma oštećene glave, koje su negda odbijene sa rimskog nadgrobnog spomenika od vapnenca. Jedna (Sl. 101.), 0·22 m. visoka, koja je od ploče za 0·11 odskaivala, prikazuje odraslu žensku osobu sa po srijedi razčešljanom kosom, koja je

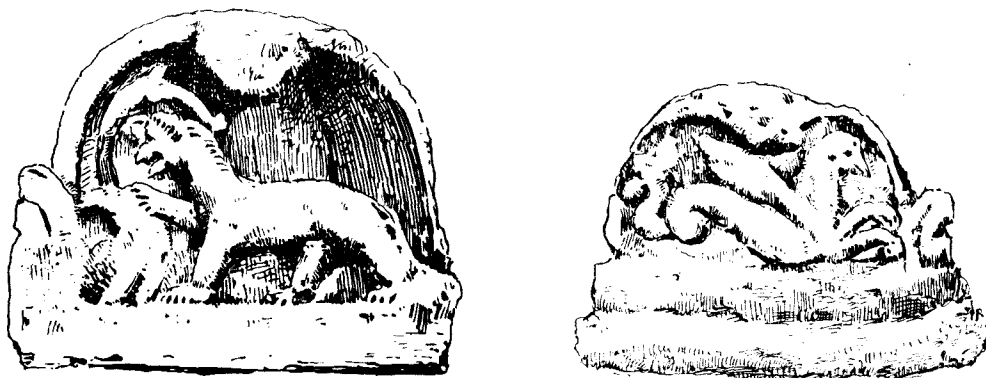
¹ Ove razvaline „in pago Vettovo in via quae ab Kutiva Velikam ducit inter rudera Romana complura“ spominje glasoviti naš Katančić u rukopisnom putopisu iz Zagreba u Gra-

dišku, pripočujući odanle nadgrobni spomenik sa reljefom i napisom, na kojemu su se nalazila poprsja muškarca i ženske.

u oširim preko glave natrag povučenim partijama poredana bila. S gornjega dijela lica otkrhao se je jedan komad, pa se je pri toj zgodi nos posvema razbio. Druga glava (Sl. 102), 0·18 vis., sa odskokom od 0·10, od mlađe je, valjda također ženske osobe. Lice je veoma obijeno. Obije je glave g. Turković darovao nar. muzeju.

Cage (opć. Okučani, kotar Nova Gradiška).

Sjeverno od sela blizu mlina, koji se nalazi na lijevom brijegu potoka Slobostine, našao je prije više godina Maksim Vuičić na svojem polju fundamente

Sl. 103. i 104. Rimski reljefi u Cagama ($\frac{1}{7}$ nar. vel.).

jedne zgrade, koje je on povadio, da materijal upotrijebi za zidanje. Među ovim kamenjem našao je on i dva kamena vapnenca polukružnoga oblika, koji su sada uzidani u pročelju njegovu kućara. Jedan (Sl. 104.), 0·22 vis. i 0·365 šir., prikazuje na desno okrenuta krilatoga morskoga grifa, kojemu se tijelo završuje poput delфина. Drugi (Sl. 103.), 0·365 vis. i 0·455 šir., prikazuje na lijevo okrenuta stupajućega medveda, koji desnu prednju šapu meće na panj nekoga stabla, na koji će valjda da se popne. Nema sumnje, da su ta dva kamena reljefima urešeni uglovi sa poklopaca rimskih sarkofaga.

Dr. Josip Brunšmid.